

KONYA'DA ÇEVRE PROBLEMLERİ VE BAŞLICA SEBEPLERİ

Öğr. Gör. Tufan KARAASLAN (*)

Hızlı nüfus artışı, plânsız sanayileşme ve köyden şehire göç olayı 20. yy. başlarından beri bütün dünyanın en önemli problemlerinden birini teşkil etmektedir.

Bu olaylar zinciri ise yeni toplumsal sıkıntılarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Tabii olarak Türkiye'yi bu arada Konya'yı da bu sıkıntılardan yeteri kadar payını almış olarak görmekteyiz.

"Çevre Sorunları" veya "Çevre Problemleri" adı altında toplanabilen bu konular o kadar çok yönlü ve çeşitlidir ki bunların çözümünü sadece devletten ve hükümetlerden beklemek oldukça yanlış bir davranıştır.

İçinde yaşadığımız çevre hepimizin ortak malıdır ve hepimize bu konuda sorumluluklar düşmektedir.

Nitekim çeşitli kamu kuruluşları yanında pekçok gönüllü kuruluşlar, dernek ve vakıflar da bu konu ile ilgilenmekte ve çeşitli faaliyetler göstermektedir.

Bu yazının amacı Konya'yı tehdit eden çevre problemleri üzerinde bir tespit yapmak ve problemlerin çözümüne yardımcı olmaya çalışmaktır.

Bugün "Çevre Sorunları" ve "Çevre Kirliliği" eş anlamda kullanılan kavramlardır. Çevre kirliliği genel olarak aşağıdaki başlıklar altında toplanarak incelenmektedir.

1. Hava Kirliliği,
2. Su Kirliliği,
3. Toprak Kirliliği,
4. Ses Kirliliği (Gürültü).

(*) S. Ü. Eğitim Fakültesi Öğretim Görevlisi

I. **HAVA KİRLİLİĞİ**: Türkiye’de 1960’lı yıllardan sonra Ankara başta olmak üzere İstanbul, İzmir, Erzurum, Bursa, Eskişehir gibi şehirlerimizde kendini hissettiren hava kirliliği şöyle tanımlanmaktadır: Hava Atmosferi meydana getiren gazların karışımıdır. Hacim olarak %78,09 Azot, %20,95 Oksijen, %0,93 Argon ve %0,03 Karbondioksit bulunan havada çok küçük miktar diğer gazlar da vardır. Su buharı ise Atmosfer şartlarına göre değişik oranlarda az miktarda bulunmaktadır. Havanın insan ve tabiata zararlı hale gelmesi kirletici denilen unsurlarla olmaktadır. Bu kirleticiler belli ölçülerin üstüne çıkarsa (havada) “*Hava Kirliliği*” ortaya çıkmaktadır (Türkiye’nin Çevre Sorunları, 1983).

Konya’da hava kirliliği 1975’den sonra kendini hissettirmeye başlamış bugün ise özellikle kış aylarında etkisini artırmaktadır. İlimizde görülen kirliliğin sebeplerini şu başlıklar altında toplamak mümkündür.

I.1: **KONYA’NIN COĞRAFİ KONUMU**:

İç Anadolu’nun orta güney bölümünde yer alan Konya Ova’sı ve şehir merkezi denizden ortalama 1013 m yükseltide olup ovanın etrafı dağlarla çevrilmiştir. Ova’nın kuzey doğusunda ve kuzeyinde Bozdağlar (2129 m) ile doğusunda Obruk Platosu bulunmaktadır. Güney ve güneydoğusunda Karadağ (2200 m), Karacadağ (2025 m) önemli volkanik kütleler olup Ereğli ve Karapınar’dan Konya Ova’sını ayırmaktadır.

Ova’nın batısındaki Loras Doğu (2049 m) ve güneybatısındaki Erenler Dağı bu ovayı çevirmektedir. Bizim inceleme sahamız Konya’nın şehir merkezi ve Belediye sınırları olduğu için çevrenin özellikleri geniş olarak açıklanmamıştır.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi Konya çanak şeklindeki bir ovanın batı bölümünde kurulmuştur ve bugünkü şehrin gelişimi daha çok kuzey ve kuzeybatı yönündedir.

I.2: **KIŞ AYLARINDAKİ KLİMATOLOJİK ŞARTLAR**:

Etrafı dağlarla çevrili Konya Ovası’nda Kontinental (Karasal) iklim hakimdir. Kışın Toroslar tropikal hava kütlelerinin iç kısımlara girmelerini engellediği gibi iç kısımlara batı ve kuzeybatıdan gelen hava kütlelerinin de Akdeniz’e geçmesine mani olmaktadır. Bu durum hava akımlarının doğu - batı doğrultulu olmasına sebep olmaktadır.

Konya’nın en sıcak ayı olan Temmuz’un ortalaması 22,6°C derece ve en soğuk ayı olan Ocak’ın ortalaması ise -0,2°C derecedir. Ocak ayı Türkiye’nin sıcaklık ortalaması +2,5°C derecedir. Kirliliğin fazla olduğu Ocak ayında sıcaklığın düşük oluşu olumsuz bir durumdur çünkü:

Sıcak → Az Yakıt → Az Kirlilik

Soğuk → Çok Yakıt → Çok Kirlilik (Coğr. Araş. 1989)

İlişkisi bilinmektedir.

Konya'da yılın 3,5 ayı donlu geçmekte ve bu devre Kasım - Mart aylarına tekabül etmektedir.

İlimizde kışın hava basıncı yıllık ortalamaların üzerine çıkmaktadır. Meselâ : Kasım'da 901.7 mb olan basınç Nisan'da 896.9 mb'ye inmektedir. Yazın basınç daha kararlı olup kuzey rüzgârlarının esmesine sebep olmaktadır. Bölgede Kasım ve Aralık'ta da kuzey yönlü rüzgârlar hakimdir.

Yüksek Basınç → Alçalıcı Hava Hareketleri → Çok Kirlilik

Alçak Basınç → Yükseltici Hava Hareketleri → Az Kirlilik

İlişkisi bilinmektedir (Coğr. Araş. 1989).

Kirliliğin daha çok hissedildiği kış aylarında kuzey yönlü rüzgârların hakim oluşu ve şehrin kuzeyinde gelişen sanayi tesislerin Şeker ve Çimento fabrikalarının meydana getirdiği kirletici unsurları şehrin üzerine sürekli olarak taşımaktadır. Bu durum göz önünde bulundurulmalı, ilgili kuruluşlar gerekli tedbirleri almalıdır. En azından bundan sonra kurulacak tesislerin yer seçiminde Coğrafi unsurlar dikkate alınmalıdır.

Konya'da 365 günün 67.2 günü kapalı veya bulutlu geçmektedir. Bunun da çoğu kış aylarına tekabül etmektedir (Çölaşan 1960). Meselâ Ocak'ta 12.8 gün Ağustos'ta 0.1 gün kapalıdır. Aynı şekilde yılın 22.9 günü çoğu kış ve ilkbaharda olmak üzere sisli geçmektedir.

Bulutlu hava → Daha Soğuk → Daha Fazla Yakıt → Çok Kirlilik

Bulutsuz hava → Daha Sıcak → Daha Az Yakıt → Daha Az Kirlilik

(Coğr. Araş. 1989). Bu ilişki göz önüne alınınca Konya yine dikkat çekicidir.

İlimizde yıllık yağış ortalaması 326,2 mm olup bunun 3/4 ü İlkbahar ve Kış aylarındadır. Yılın 81.9 günü yağışlı geçmektedir. Yılın 20 - 30 günü kar yerde kalabilmektedir (Çölaşan, 1960).

Yukarıda sayılan klimatolojik artlar göz önüne alınırca gerekli tedbirler alınmazsa Konya'da hava kirliliğinin artacağını söylemek hiç de zor değildir.

I.3: ŞEHİR PLANI VE SANAYİ TESİSLERİNİN DURUMU :

Türkiye’de gecekondulaşmanın olmadığı şehir olarak bilinen Konya’nın gelişimi Kuzey ve Kuzeybatı yönündedir. Konut kooperatifleri ve yeni sanayi bölgeler Konya - Afyon karayolu çevresinde toplanmıştır ve daha ileride Selçuk Üniversitesi kampüsüne birleşme eğilimindedir. Özellikle sanayi tesislerinin verimli topraklar üzerinde kurulmaması ayrıca da bölgede kuzey yön rüzgârların hakim olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır.

Şehir planlarında yeşil alanlara daha çok yer verilmesi gerekmektedir. Özellikle de şehir çevresinde bir “YEŞİL KUŞAK” projesi uygulanmasına vakit geçilmeden başlanmalıdır.

Akyokuş - S. Ü. Kampüsü Bölgesi - Tutup Beli - Bozdağlarda teşekkül ettirilecek bu proje Konya’nın uzun vadede bu konudaki en önemli projesi olarak düşünülmelidir.

I.4: ŞEHİRDE KULLANILAN YAKIT CİNSLERİ :

Bilindiği gibi bütün linyit cinsleri az çok kirletici unsurlar bulundurmaktadır. Konya’da yakılan linyitlerde kirletici oranı çok olduğu için “Konya İl Hıfsızihha Kurulu” 9.3.1990 tarih ve 3 sayılı kararı ile Tunçbilek, Tavşanlı, Seyitömer, Ermenek, Ilgın, Beyşehir linyitlerinin ve bunlara eşdeğer olanların şehir merkezine sokulmasını yasaklamıştır. Bu konuda Emniyet Teşkilatı ile Belediyenin işbirliği yapması karara bağlanmıştır.

Durum böyle iken Belediyenin 1990 - 1991 sezonunda sattığı kömür miktarı aşağıdaki tablodaki gibidir.

Ermenek kömürü	3.000 Ton
Tunçbilek kömürü	3.000 Ton
Seyitömer kömürü	9.000 Ton
Soma kömürü	12.000 Ton
TOPLAM	27.000 Ton

Odun 9.300 Ton. Bu rakamlara serbest piyasa

satılanlar dahil değildir. Belediyenin satışını yapmadığı Ilgın ve Beyşehir linyitleri bunlara göre daha düşük kalorili ve kirletme özelliği daha fazla olan cinslerdir.

Bu konuda alınabilecek tedbirler arasında şunlar sayılabilir : Şehir merkezine kükürt oranı düşük kömürlerin getirilmesi, bacalara filtre tak-

ma mecburiyeti getirilmesi, Ankara ve İstanbul'da kullanılan doğal gazın Konya'da da kullanılabilir hale getirilmesi üzerinde önemle durulması gereken hususlardır.

I.5: EKSOZ GAZLARI:

Hava kirliliğinin önemli sebeplerinden biri de motorlu araçlardan çıkan gazlardır. Bunun önlenmesi için kaliteli yakıtlar (Süper benzin, Kurşunsuz benzin...) kullanımının yaygınlaştırılması ve eksozlara filtre takılması ilk akla gelen tedbirlerdir. Hem yakıt tasarrufu sağlayan hem de zehirli eksoz gazlarını en alt seviyeye düşüren ABEKS Cihazı ABD'de üç yıldan beri kullanılmaktadır. TSE Konya temsilciliği de 9.1.1991 tarih ve 0.10-0048 sayılı yazısı ile bu cihazı tavsiye etmişse de bugün Konya'da kullanıldığını söylemek oldukça zordur.

2. **SU KİRLİLİĞİ**: Konya merkezinde yeraltı ve yerüstü sularının kirliliği konusu yakın zamana kadar hava kirliliği kadar gündeme gelmemiştir.

Yeraltı su kaynaklarından bir kısmı şehir su ihtiyacını karşılamakta kullanılmaktadır. Ancak bu konuda şimdilik bir şikayet söz konusu olmamıştır. Bu sular sürekli kontrol altında tutulmaktadır. Konya'nın en önemli mesire yeri olan Meram'daki Meram Deresi için aynı şeyi söylemek oldukça zordur. Meram Deresi'nin şehir içindeki kısmında şimdiye kadar ciddi bir ölçüm ve takip malesef yapılmamıştır. Bu çaydaki kirlilik çevredeki iskân yerlerinden ve eğlence merkezlerinden kaynaklanmaktadır. Kirlilikte gözle görülebilecek seviyededir. Bu konuda Belediye'ye, çevrede yaşayan insanlarımıza sorumluluklar düşmektedir.

Konya şehir kanalizasyonu da bu konuda üzerinde durulması gereken özelliklere sahiptir. Beyşehir Gölü'nün fazla sularını ve Konya Ova'sının yüzey sularını tahliye amacı ile açılan 184 Km uzunluktaki Ana Tahliye Kanalına Konya'nın bir kısım pis suyu ve bazı sanayi tesislerinin sularının karıştığı bilinmektedir. Tuz Gölü'ne akan bir kanalın kirlenme ve hatta tuzun kalitesinin bozulmaması için buraya gelişmiş arıtma tesisleri kurulması gereklidir.

3. **TOPRAK KİRLİLİĞİ**: Yurdumuzun önemli tarım bölgelerinden olan Konya'da toprak kirlenmesi çok ileri seviyede değildir, ancak bazı tedbirlerin alınması faydalı olacaktır. Şehir çevresinde küçük aile işletmeleri bu tür kirlenmeden az çok etkilenmektedir.

Şehirde toplanan çöpler, sanayi artıkları, tarımsal mücadele ilaçları ve ölçüsüz kullanılan suni gübreler toprak kirliliğinin en önemli sebebini teşkil etmektedir.

Özellikle çöpler, sanayi atıkları Belediye tarafından toplanıp şehir dışına çıkarılmakta ancak bu maddeler geniş alanlarda bekletilmektedirler.

Bu atıkların değerlendirilmesi düşünülmelidir (İçindeki cam, plastik, demir... vb. ayrılması diğer kısımlarının gübre yapımında kullanılması gibi).

4. **SES KİRLİLİĞİ** (Gürültü) : Merkez nüfusu 500.000'in üzerinde olan Konya'da nüfus artışı yanında motorlu araçların sayısındaki artışta yüksektir. Trafik Müdürlüğü'nün değerlerine göre merkezdeki motorlu araç sayısı 1987'de 109.000 iken, 1991 yılı ilkbaharında 121.000'in üzerine çıkmıştır.

Buna karşı karayollarında böyle bir gelişme olmamıştır. Trafiğin yoğun olduğu Alaeddin Tepesi çevresi, Nalçacı Caddesi, İstanbul Caddesi, Larende Caddesi gibi yollarda gürültü oldukça rahatsız edici seviyededir. Bu konuda ciddi bir tedbir alındığını maalesef göremiyoruz.

Bu konuda Trafik Müdürlüğü'ne ve Belediye yetkililerine görevler düşmektedir. Trafik kontrollerinin sıklaştırılması, klâkson yasağına uyulması, araçlara sesi azaltıcı mekanizmaların takılması, trafiğin yeni açılacak yollara kaydırılması, yeni trafik düzenlemelerine gidilmesi gibi.

SONUÇ VE ÖNERİLER :

Konya'da çevre kirliliği konusunda ilk akla gelen hava kirliliği olduğuna göre bunun önlenmesi için alınacak tedbirler Kükürt oranı düşük kaliteli kömür kullanımı, bacalara filitre takılması, doğal gaz kullanımına hem ısınmada hem de sanayide başlanması, uzun vadede ise yeşil alanların çoğaltılması ve çevre dağ ve tepelerde bir "Yeşil Kuşak Projesi" düşünülmelidir.

Bu arada yeni iskân sahaları açılırken ve sanayi bölgeleri kurulurken coğrafi şartlar göz önünde bulundurulmalıdır. Eksoz gazlarını azaltmak için TSE'nin tavsiye ettiği ABEKS cihazı kullanımına geçilmesi geciktirilmemelidir.

Turizm bölgesi olan Meram Deresi'ndeki kirlilik acil tedbirler gerektirecek seviyededir. Konya kanalizasyonuna daha gelişmiş bir arıtma tesisi kurulması düşünülmelidir.

Konya'daki katı atıklardan şehir çöplerinin çevreye daha fazla zarar vermeden gübre .. vb. şekilde değerlendirilmesi uygulaması çalışmaları başlatılmalıdır.

İnsan sağlığını tehdit eden gürültü için trafik ve belediye yetkililerince gerekli tedbirler alınmalı yeni trafik düzenlemeleri yanında motorlu vasıtalara gürültüyü azaltıcı elemanlar takılması yoluna gidilmelidir.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

1. Akyol, İ. H. : Türkiye'de Basınç ve Rüzgârlar ve Yağış Rejimi Türk Coğrafya Dergisi Sayı: 5 - 6, 1944.
2. Başbakanlık Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Ortalama ve Eksterm sıcaklık ve yağış değerleri bülteni (aylık) Ankara 1984.
3. Çölaşan, Ü. E. : Türkiye İklimi. Ankara 1960.
4. İzbirak, R. : Türkiye I.M.E.B. Yayını İstanbul 1972.
5. Selen, H. S. : Türkiye Coğrafyasının Ana Hatları. Ankara 1945.
6. Şahin, C. : Hava Kirliliği ve Hava Kirliliğini Etkileyen Doğal Çevre Faktörleri. Coğrafya Araştırmaları Dergisi. Cilt I, Sayı I. Ank. 1989.
7. Türkiye'nin Çevre Sorunları : Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını. Ankara 1991.